

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>SZERKESZTŐSÉG, hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő: Füvészkert-utca 1079.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer, szombaton, egy íven. Előfizetési ár egész évre 5 frt. félévre 2 frt. 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt; 200 szóig 2 frt; a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr; harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>KIADÓ HIVATAL, hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden küldemény intézendő: Főiskola, háznagyi hivatal.</p>
--	--	---

Tartalom. Püspöki körlevél. Révész Bálint. — Az érett gyümölcs. Joó István. — Iskola ügy. A debreczeni főgymn. tanári kar javaslata a görög nyelv kérdésében. Dóczy Imre. — Közügyeink. Indítvány, ajánlvá a debreczeni nt. lelkész urak szíves figyelmébe. Csiky Lajos. — A M. Pr. I. T. közgyűlése. Cs. L. — Egy kétségbevont pénzügyi adat. Gregarius. — Nekrológ. Kur Pál. Dr. Baczoni Lajostól. — Irodalom. — Különfélék. — Szerk. posta. — Hirdetés.

633—1891.

Püspöki körlevél

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület nagyt. lelkész uraihoz, nagyérdemű presbyteriumaihoz és általában minden híveihez.

Szeretett atyámfiai az Urban!

Nagy érdeklődéssel olvashattuk mindannyian egyházi lapjainkból, hogy a Magyar Protestáns Irodalmi Társaság f. áprilishó 6-án tartott közgyűlésén elhatározta, miszerint ezentúl munkába fogja venni a népies vallásos-erkölcsi iratok terjesztésének ügyét is, tehát megindul azon a nyomon, a melyre térését két évi fennállása óta oly hangosan, oly erősen sürgeti a protestáns közvélemény. Elhatározta e közgyűlés, hogy e célra fogja fordítani a Károli-alapra begyűlt s a szobor költségeiből fenmaradt körülbelől 2000 frtot is, s célja minél sikeresebben létesíthetése szempontjából összeköttetésbe lép a vallásos iratokat terjesztő angol nagy Társasággal, mely évtizedek óta áldásos munkával és évenként sok ezer forintra menő költséggel képviseli hazánkban a vallásos-erkölcsi iratok terjesztésének ügyét. Elhatározta a közgyűlés, hogy midőn ráteszi kezét a még ugaron fekvő földeknek művelésére, vagyis kezébe veszi ez iratok terjesztésének szent munkáját: teszi ezt tiszta magyar szellemben, jó magyar népünk igényeinek megfelelőleg, s teszi ezt kétségen kívül a biblia szent tanításainak, evangyéliumi elveken alapuló egyházunk főnsé-

ges tanainak szellemében, tehát az érettünk szenvedett, meghalt, feltámadott és mennybe ment idvezítő Jézus tudományának terjesztésére.

A dolgok ilyen állásában szívem szerint kötelezve érzem magamat, hogy körlevelet intézzek a vezetésem alatt álló egyházkerület összes anya-, társ-, leány- és fiókegyházainak nagyt. lelkész uraihoz, nagyérdemű presbyteriumaihoz és általában minden híveihez, felszólítván őket, hogy miután a nevezett Társaság két évi fennállása alatt megjelent kiadványaiból láthatólag immár indokolatlan minden aggály, melyet az egyházunk létérdekeiért aggódó lélek e Társaság működéséhez eddig csatolhatott; miután e Társaság Szemléjének minden egyes újabb füzeté és minden más tudományos jellemű kiadványa mind újabb bizonyítékok a felől, hogy azokból egy szebb, egy jobb jövő hajnala dereng felénk; s miután e Társaság nem elég-zik meg többé immár azzal, hogy csak a tanult főknék nyujtson lelki táplálékot, de le akar szállani népünk alsó rétegeibe is, hogy ott is terjeszsze az evangyéliumi hitet és az igaz tudományt: nyissák meg a nevezettek szíveiket eme végtelenül fontos ügy befogadására, s tegyék föl áldozataikat azon oltárra, melyről a mi mindenható Atyánk számolya elé az atyafiak iránti szeretet tiszta áldozatjának füstje emelkedik.

Mint a hozzám juttatott adatokból látom, a folyó évi januárhó végén eszközölt összeállítás szerint tiszántúli egyházkerületünkben összesen 249 tagja volt a Magyar Protestáns Irodalmi Társaságnak, u. m. 8 pártfogó tagja egyszermindenkorra 500 frttal, 56 alapító tagja egyszermindenkorra 100 frttal, 69 rendes tagja évi 6 frttal, 67 pártoló tagja évi 3 frttal, s végre 49 segélyező tagja tetszés szerinti csekély összeggel. E szám adatok nézetem szerint semmiképen nem felelnek meg egyházkerületünk nagyságának, mikor itt a legutólsó hivatalos kimutatás szerint anya-, társ-, leány- és fiókegyházaink száma összesen

1252-re, rendes, helyettes, segédlelkészeink és lelkész-tanítóink száma 751-re, s végre híveink száma több mint 866,000-re megy. Ily körülmények között nagyobb pártfogásra tarthat igényt részünkről az a Társaság, mely egyetemes magyar reformált egyházunk leghatalmasabb, legmélyebb és legmagasabb létérdekeit lesz hivatva ezen túl képviselni.

Életem alkonya felé haladva, de szívem legbenső mélyén a Krisztus egyháza, s ebben magyar református egyházunk iránti buzgó szerelmet érezvén égni, közelebből pedig a nagy Isten meg nem hálálható kegyelméből e nagy egyházkerület lelki ügyeinek vezetésére hivatván, s ennek jó hírneve fölött minden örömmel örködni igyekező: óhajtom, hogy e püspöki körlevelem néma betűi legyenek kiáltó szavakká mindazok előtt, a kikhez ezzel fordulok. Kérem, az evangéliom szent ügyei iránt folyton forró szeretettől dobogó szívem minden melegével kérem a nevezetteket, nyujtsanak kezet azok is, a kik ezt eddig még nem tették, nyujtsanak kezet ama nagy érdekeket ápolni hivatott Társaság felé, s álljanak be annak tagjai közé, szánjanak el mindannyian világi javaikból valamit, — az erősebbek többet, a gyöngébbek kevesebbet, — a lelki éhségben és szomjúságban szenvedő testvérek tápláltatásának nagy munkájára. Óhajtom, hogy a lelkész urak a presbyteri gyűléseken olvassák vagy olvastassák föl e körlevelet, s a hol csak lehetséges, szavazzon meg a nagyérdemű presbyterium az egyházközség vagyonaiból valamely, lehetőleg éviól-évre adandó összeget a népies vallásos-erkölcsi iratok terjesztésének támogatására. Óhajtom, hogy a lelkész és presbyter urak vigyék el e körlevelem hírét az illető egyházközség vagyonosabb tagjaihoz, férfiakhoz és nőkhöz egyiránt, hogy minél szélesebb körű és élénkebb érdeklődés keljen e körlevelem nyomán azon ügy iránt, melyet ezzel előbb vinni kívánok.

Hogy pedig megláthassam, *miképen teljesítik bé az én atyámfiai az én örömmöt* (Filip. II. 2.), kérem a nagytiszteletű lelkész urakat, hogy a Társaságba belépésökről, vagy az egyházközségeik által a népies vallásos-erkölcsi iratok terjesztésére szánt adományokról szóló jelentéseiket és ezek kapcsában az adományokat is küldjék be a debreczeni theologiai akadémia egyik tanára, Csiky Lajos úr által szerkesztett Debreczeni Protestáns Lapba. Hadd *fénylőjék* az adakozóknak *világosságok*, hogy mások is lássák az ő *jó cselekedeteiket*, s a kicsinyek, a lelkileg szegények föl-emelésében *dicsőítsék a mennyei Atyát!* (Máté V. 16.).

Jól tudom, hogy a parancsolásnak hatalma nem adott meg nékem, de engedjétek meg, szeretett atyámfiai az Urban, hadd szóljak mégis hozzátok ezúttal a mi megváltó Jézusunknak szavaival: *„Ezeket szóltam néktek, hogy amaz én örömmöm ti bennetek maradjon és a ti örömetek bételjék. Ez az én parancsolatom, hogy szeressétek egy-*

mást, mint én szerettelek titeket. Nincsen senkiben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki az ő életét adja az ő barátaiért. Ti én barátim léstetek, ha azokat cselekedenditek, melyeket én parancsolok néktek“. (János XV. 11—14.). *A mi Urunk Jézus Krisztusnak kegyelme legyen mindnyájan veletek.* (II. Thess. III. 18.). *Amen.*

Debreczen, 1891. április 24.

Révész Bálint,

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület püspöke.

Ez örökbecsű, fenkölt lélekre valló püspöki körlevelet midőn hálás örömmel közöljük, jelezzük egyszersmind, hogy 1800 példányban levonatván az lapunk hasábjairól, a nt. esperes urak útján szétküldetik egyházkerületünk minden egyes egyházközségébe. Szerkesztő.

Az érett gyümölcs.

V.

A felső-tiszai ref. egyházkerület szervezése természetesen maga után fogja vonni a ref. püspöki hivatalok szaporodását is, s az új püspökség székhelye már ki is van nézve, az én szeretett szülővárosomban, Szatmár-Németiben. Már a játszi képzelet előtt mint egy szép álomkép jelenik meg a ref. püspök hatalmas alakja. kinek feladata lesz az ott székelő r. katolicus püspök befolyásának ellensúlyozása. A ki egy ref. püspöknek, bármily tudósnak és lánglelkű szónoknak oly erőt tulajdonít, hogy az egy maga, személyes kiváló tulajdonságai-
val a r. katholicismus hatalmát megtörheti, vagy csak meggyöngíteni is képes; a ki azt hiszi, hogy egy szegény ref. püspök, ki primus inter pares, a r. kath. püspökkel akár társadalmi, akár politikai befolyás tekintetében sikeres versenyre kelhet: az a r. katholicismus természetét s társadalmunk nyomorúságát nem ismeri, s nem tudja, nem is sejti egy r. kath. püspök társadalmi jelentőségét. A r. kath. püspök princeps ecclesiae, valódi egyházfejedelm, egyházmegyéjében majdnem feltétlen rendelkezési joggal, századok tisztelete által környezett nimbuszszal, nagy, sokszor mesés jövedelemmel, fényes és gazdag káptalanjától körülvéve, magasra emelkedik ki a társadalom közepette. Boldog, a kihez a nagy úr nyájas szóval közeledik, hát még a kit asztalához szólít! S az a fehér asztal hány embernek zavarja meg esztét és szívét. Az emberi hiúság oda törleszkedik a fényes udvarhoz, s elfeledkezik kötelességeiről, áruba bocsátja legszentebb érdekeit; a nagyra-vágyás pártfogást, protectiót keres, és ott talál is. Ismerék egy sz. kir. várost, melyben a reformátusok többségben vannak, a tiszti kar $\frac{7}{10}$ ed része is református, és e tiszti kar az infallibilis dogmájával bajlódó oecumenicum conciliumra menő, vagy onnan haza térő püspök tiszteletére pleine parade-ban jelent meg mindannyiszor. Mintha csak egy jobbágy tömeget láttam volna hatalmas földesura előtt porba feküdni, holott épen ők, a szolgálattelkek képviselték a várost, az igazán gazdag földesurat. Így sülyed le a nyomorult ember a fényes asztal gazdag falatjaiért, hivatalvadászatból s a fény kápráztató hatása miatt. Hát az a püspöki és kápláni nagy vagyon hány embert kötelez le vagy épen tart fogva? És e nagy vagyon hány ref. lélek megvásárlására használtatott fel eszközül? Is-

merem jól az embereket, és épen azért meg vagyok győződve, hogy jórésze azoknak a reformátusoknak, a kik most örvendő fogadják a puszta híret is annak, hogy Szatmár lesz az új ref. egyházkerület központja s így a ref. püspök állandó lakóhelye, szolgálai alázattal görnyed meg a fejedelmi fényben élő r. kath. püspök előtt, míg saját püspökét legfelebb egy bármely művelt embert megillető tisztelettel fogja majd üdvözölni, mert ez bizonyára állásához képest szegény s nagyobb körökben kevésbé befolyásos leend, mint amaz.

S aztán gondolj magadnak jó barátom egy r. katolikus nagyszerű körmenetet, a midőn egy püspöki székhelyen a papok egész serege fényben és pompában ragyog, s aztán képzeld utána, hogy a felső-tiszai ref. egyházkerület lelkészei az ő egyszerű, talán szegényes külsőjökben jelennek meg ott, talán egyházkerületi gyűlés alkalmával, vajjon e felvonulás, illetve megjelenés melyik előnyére fog kiütni az egybehasonlításra mindig kész nagy közönség szemében? Fájdalom, hogy a világ a külső fényt még ma is oly kiváló szeretettel ünnepli, de ünnepli; a hatalom és gazdagság aranyborjúja előtt meghajlik, az apostoli szegénységet nem sokra becsüli. Társadalmi befolyás tekintetében nem állhatja ki a versenyt a ref. püspök a r. katolikkal. De ő, mint állásához képest igen kis jövedelmű kormányzó iskolákat, egyházakat nem segíthet, lelkészi hivataloknak javadalmakat nem osztogathat, lelkészeivel nem rendelkezik. Hát ennél fogva személyes befolyása még egyházi téren sem mérhető össze amazéval.

Irigylésre méltó lenne, ha a valóság ellene nem vallana minden lépten és nyomon az oly gondolkodásnak, hogy egy ref. püspök egyéniségének majd oly nagy és imponáló befolyása lesz a r. kath. püspök és klérus működésével szemben. Én ugyan ezt igazi protestáns gondolkodásnak sem tartom. A mi egyházunk autonom szervezettel bírván: a hatalom, az erő a hívek összeségében, ezek hithűségében, lelkesedésében és áldozatkészségében, s aránylag nagyobb műveltségében keresendő. Ezek azok a kösziklák, melyeken az erőszak és ármány ereje megtörik; ezek amaz erőforrások, melyekből viruló egyházak és iskolák állanak elő. — S minden erő és virulás a mi egyházunkban kiválóképen a lelkészek apostoli buzgóságától, erényes életétől, tudományos műveltségétől függ. Ti vagytok a földnek savai, ti vagytok a mi egyházi köztársaságunknak oszlopai. A ti erőtlök hiányát parancsszó nem pótolja, a ti erőtlök és lelkesedések leküzdhetetlen. Egy embert lehet áldozatul dobni, mindenért felelőssé tenni, de egy embertől, a legjelesebbtől is, mindent várni nem lehet.

Ha megtörténik az elválás, s az fog valósulni, a mi én most kételkedem, ha látom az új ref. püspök nagy és hódító befolyását s így a protestantismus győzedelmét: a legnagyobb örömmel látom csalódásomat.

Joó István.

Iskolaügy.

A debreczeni ref. főgymn. tanári kar javaslata a görög nyelv-pótló tanfolyam kérdésében.

(Vége.)

Az elmondottak alapján a tanügyi kormány által létrehozott görög-pótló tantervet sem üdvös, sem életképes reformnak

nem tarthatjuk, s annak gymnasiumainkba való behozatalát nyugodt lélekkel már elvi szempontból sem javasolhatjuk. Azt értenők, ha a mai realis korszak a görög nyelvet és irodalmat, mint a legideálisabb világnézet kulcsát, a gymnasiumból egyszerűen kiküszöbölné, s e tanulmányt az egyetem és akadémiák körébe helyezve, a gymnasiumot teljesen a maga képére alakítaná át; de azt az intézkedést, mely a görög irodalmi képzést a görög nyelv nélkül akarja fentartani középiskoláinkban, sem a tudományos képzés szellemével, sem a humanus nevelés érdekeivel összeegyeztethetőnek nem tartjuk, s oly ingatag lépésnek tekintjük, a melynél megállani nem lehet, s vagy vissza kell térni a régi alapra, vagy gyökeresebb átalakításnak kell alávetni a gymnasiumot.

De ha tán a görög-pótló tanterv ellen emelt aggodalmaink nem igazolnák eléggé a kétes értékű reformmal szemben elfoglalt álláspontunkat, református és közelebből saját egyházkerületi gymnasiumaink szempontjától tekintve a dolgot, még erősebb okok bírnak rá bennünket e magatartásra.

Mellőzve ezúttal a protestáns iskolák történelmi tradíciójára való hivatkozást, amelyszerint a görög nyelv a magasabb tudományos képzésnek iskoláinkban mindenkor híven ápolt tényezője vala, s a mely tradícióból folyólag tanintézeteink csak történelmi multjokhoz való hűségökről tesznek tanúságot, ha a görög nyelv és irodalom tanulását minden tőlük telhető eszközzel igyekeznek előmozdítani: nem tekinthetünk el először azon nagymérvű anyagi áldozattól, a melyet az új tanulmányi iránynak gymnasiumainkban való felállítására igényelne. A mult évi 30-ik t. cz. ugyanis szabadkezet hagyott ugyan az autonom középiskoláknak a czélba vett reform követésére nézve; de azon esetre, ha a görög-pótló tanfolyamot fel akarják állítani, határozottan megköveteli tőlük, hogy az idáig használt helyiségeken kívül még egy tantermet, az 1883-iki 30-ik t. cikkben megszabott tanári létszámon felül pedig még egy rendes tanári tanszéket létesítsenek. Sőt az oly tanintézet körében, a hol — mint épen debreczeni főgymnasiumunkban — a szabadkézi rajznak rendes tanszéke nincs, a cursusnak életbe léptetése előbb-utóbb két állandó új tanerő alkalmazásával járna karöltve. Tehát ha a kérdéses tantervi átalakítást iskoláinkra nézve a legüdvösebb reformnak tekintenők is, miután annak foganatosítása teljesen szabad elhatározásunktól függ, okvetlenül számot kell vetni magunkkal, vajjon tanintézeteink megbírják-e a bifurcációval járó anyagi áldozatokat.

Előttünk fekszik középiskolai felügyelő tanácsunk elnökének gymnasiumaink állapotáról szóló mult évi jelentése. S e jelentésből, mely leplezetlenül tárja fel gymnasiumaink fogyatkozásait, szomorúan kell látnunk, hogy ezidőszerint egyházkerületünknek nincs egyetlen középiskolája sem, a mely az 1883-ik évi 30. t. cikk minimalis követelményeinek minden tekintetben megfelelne, nincs egyetlen gymnasiumunk, a mely újabb időben e törvény öréül rendelt közoktatásügyi kormány intését egy vagy más irányban magára ne vonta volna. Hogy csak saját főgymnasiumunk hiányait említsük: legközelebb is egy rendes tanári tanszék felállítása iránt intézett hozzánk sürgető leíratot a közokt. miniszter; tantermeink fölszerelése, a mely messze mögötte marad a kor paedagogiai követelményeinek, hovatovább elodázhatlan szükségét képez; a mi pedig tanintézetünk országos jó hírnevének már-már veszélyeztetésére vezet, az a párhuzamos osztályok állandó rendezésének régóta vajudó kérdése. Közel két évtized tapasztalata győzhetett meg bennünket e párhuzamos osztályok állandó szükségé-

ről, és mégsem tudjuk azokat állandó tanerőkkel ellátni, a tanári pályára szakszerűen nem képzett s évről-évre változó segédtanárok alkalmazása pedig már-már odáig juttatta tanintézetünket, hogy régi jó hírre forog koczán a közvélemény előtt. Ily körülmények között valóban kevés bölcsesség volna abban a tanácsban, a mely azt javasolná, hogy midőn egy irányú nevelésre sem tudjuk kellően berendezni gymnasiumunkat, két irányú oktatást szervezzünk annak kebelében. Ha pedig valaki e korszerűnek tetsző reform megvalósítását — már akár egyenes pártolásból, akár egyes előkelő családok gyermekeinek elvesztése iránt való aggodalomból — fontosabb érdekek tekinténé iskolánkra nézve a párhuzamos osztályok rendezésénél, vagy éppen tanintézetünk anyagi erejét ez irányban lefoglalva, kész volna a párhuzamos osztályokat teljesen el is ejteni: az, elfogultságában annyira szem elől téveszténé reform. egyházunk érdekeit, hogy néhány ifjú izlésének vagy kedvtelésének eleget akarván tenni, évenként pár száz reform. gyermek előtt záratná be tanintézetünk kapuit. Ugyanazért minden egyéb októl eltekintve, részünkről első rangú szükségleteink orvoslását ajánljuk inkább a főtiszt. egyházkerület figyelmébe, mintsem hogy meglevő fogyatkozásainkat még más irányban is tetézzé. Hiszen Svédországban, melynek tanügyi szervezete bizonyos tekintetben előképül szolgált a nálunk czélba vett reformnak, 20 év óta áll már fenn a középiskolák felsőbb osztályainak trifurcatiója; de azért mindezt tanintézeteinek fele sincs a háromféle nevelési iránynak megfelelően berendezve, hanem anyagi erejükhöz képest csupán egy vagy két tanulmányi irányt ápolnak falaik között.

De továbbá protestáns iskolai szempontból az a körülmény sem teszi ajánlatossá a görög-pótló tanfolyam felállítását, hogy ez az államkormánytól újabb függésbe hozná iskoláinkat, s csak újabb rést ütne iskolai autonomiánkon. Míg ugyanis az 1883-iki középiskolai törvény teljes épségben hagyta a prot. egyháznak azon ősi jogát, hogy tanintézeteiben a tanulmány rendjét önmaga állapítja meg: az alatt a görög nyelvet helyettesítő cursuson ez önállósága is elvész gymnasiumainknak, mivel a törvény értelmében mindenütt, a hol e tanfolyamot felállítják, a miniszter által kibocsátott tantervet kell követni. Sőt a mennyiben e tanterv nemesak ref. egyházunkban, de egyáltalán sehol sem volt előkészítve, s még tankönyvekről is a közoktatásügyi kormány gondoskodik: ref. iskoláink már a mult évi ideiglenes berendezkedés alkalmával is abba a helyzetbe jutottak, hogy autonom jogaikat félretéve, tantervet, útasításokat és tankönyveket is az államkormány kezeiből vartak. Nem akarjuk ez eljárás logikai következményeit levonni; de annyit még sem hallgathatunk el, hogy ez a prot. öntudatnak oly mérvű meglazulását jelzi, hogy ez irányban fokozatosan haladva, a következő nemzedék már tanintézeteinkben nem fog a prot. iskolákra ismerni.

Végül emlékeztetnünk kell arra is, hogy ez az egész reformkísérlet nemesak a mi véleményünk szerint hordja magán a rövid életűség jellemét; de maga annak megteremtője, a közoktatásügyi miniszter úr is úgy nyilatkozott felőle a tél folyamán a képviselőházban, hogy e tanügyi mozzanatot csak ideiglenesnek tekinti s már munkába vétette az egységes középiskola tervezetét. Nem tartjuk tehát tanácsosnak, hogy midőn rövid idő multán egy mélyebbre ható reform van kilátásba helyezve, ily ideiglenes kísérletezéssel bolygassuk meg gymnasiumainknak még alig megszilárdult tanügyi szervezetét. Ha valahol, úgy a tanügyi politikában van szükség a bölcs conser-

vativismusra; meg kell várnunk az eszmék és rendszerek tisztulását, ha csak egész nemzedékek lelki irányát ki nem akarjuk tenni az experimentálás veszélyeinek. Míg pl. az államiskolák tanügyi szervezete a 60-as és 70-es években lépten-nyomon színt változtatott, református gymnasiumainknak egyáltalán nem vált hátrányára, hogy megvárták a 83-iki törvényhozást, népességük egy növendékkel sem apadt azért, hogy nem követték amaz intézeteket örökös hullámszámaikban. Várjuk el tehát most is a forrongásban levő rendszerek megállapodását, s addig a meglevő tanügyi szervezet keretén belől igyekezzünk teljes erőnkkel iskoláink intenzív fejlesztésére.

A felhozott okok folytán saját gymnasiumaink érdekében sem javasolhatjuk, hogy a görög nyelv-helyettesítő tantárgyak tanítását iskoláinkban berendezzük. De midőn e véleményünket iskolai előljáróságunk becses figyelmébe ajánljuk, nem hagyhatjuk figyelmen kívül azon sajátos helyzetet sem, hogy e görög-pótló tanfolyam ideiglenesen már több gymnasiumunkban fel van állítva s a debreczeni főgymnasiumban is az V-ik osztálynak 17 növendéke választotta a recompensationalis tárgyakat tanulmányi irányául. Ez ideiglenes intézkedés a méltányos gondolkodás szerint azon elodázhatlan következményt vonja maga után fentartó testületeinkre nézve, hogy még az általános elvi megállapodás ellenére is ez osztály növendékeinek középiskolai pályájuk bevégeztéig alkalmat adjanak megkezdett tanulmányi irányuk folytatására. Ez egyetlen osztálynak két irányú vezetése az illető tanintézeteknek különben sem fog sokkal nagyobb kiadást okozni, mint a mennyit e czélra a jelen iskolai évben fordítottak. Ez osztályban tehát a recompensationalis tantárgyak tanítását fentartandónak javasoljuk.

Midőn a kérdésre vonatkozó álláspontunkat ekkép körvonaloztuk, nem zárhatjuk be szerény véleményünket a nélkül, hogy egy, e tárgygyal kapcsolatban fölmerült jelenségre föl ne hívjuk a figyelmet. Míg ugyanis a többi testvér-egyházkerületek a fenforgó tanügyi kérdésben a kebelökben levő tanintézetekre nézve mind egyöntetű eljárást állapítottak meg, addig a mi kerületünk gymnasiumai az egyházkerület irányadása előtt e tárgyban egészen saját felelősségükre intézkedtek. Ily eljárás mellett az egyházkerületi tanügyi kormányzat és szellemi vezetés teljesen illusoriussá válik, s minden iskolánk maga fog egy-egy autonom hatóságot alkotni. Ily irányzatot, mondhatni independens jelenséget, egyházalkotmányunk körében megengedni nem szabad; ugyanazért részünkről nemesak azt tartjuk föltétlenül szükségesnek, hogy e fontos tanügyi kérdésben az egyházker. közgyűlés minden tanintézetünkre kiterjessze intézkedését, hanem kívánatosnak látjuk azt is, hogy az egyetemes konvent — a mely jelenlegi tantervünket megalkotta — e tekintetben is összes hazai ref. gymnasiumainkra nézve megállapítsa a követendő irányelveket.

Debreczen, 1891. ápril 1.

Irta:

Dóczi Imre.

Közügyeink.

Indítvány, ajánlva a debreczeni nt. lelkész urak szíves figyelmébe.

Olvastuk e lap mult heti számában, hogy a debreczeni nagytiszteletű lelkész urak önálló anyakönyv-vezető állást

szervezték s annak betöltésére tiszt. Ladányi Gyula segédlelkész urat hívták föl. Ő fogja tehát jövő májushó 1-sejétől kezdve egyházunk anyakönyveit vezetni, és így a debreczeni ragy lelkész és tiszteletes segédlelkész urak e fontos egyházi teendővel többé hivatalból, kötelességszerűleg, annak minden részleteire behatólag nem fognak foglalkozni.

Engedjék meg a debreczeni nagytiszteletű lelkész urak, hogy e tárggyal kapcsolatban egy fontos mozzanatra felhívjam figyelmüket, illetőleg hogy a debreczeni segédlelkész urak jövője érdekében egy tiszteletteljes indítványt tegyek.

Senki sem fogja kétségbe vonhatni, hogy a lelkészi hivatalnak egyik igen fontos teendője épen az anyakönyvek vezetésében áll, s a ki mint segédlelkész ebben teljes gyakorlatot nem szerzett magának, az, ha megválasztatik önálló lelkészi hivatalra, sok bizonytalankodásnak, esetleg tévedésnek lehet áldozata, a mi úgy az ügykereső felék, mint az ő saját érdekeit a legérzékenyebben sújthatja. Mint gyakorlati theologiai tanár is szívesen beismerem, hogy az, a mit az anyakönyvvezetésből én itt hittanhallgató tanítványaimnak megtanítok, végre is nem ölelhet föl minden esetet, s hogy a lelkészi gyakorlatnak föltétlenül maga a lelkészi gyakorlat a legjobb iskolája.

Hogy a debreczeni tiszt. segédlelkész urak minden, e tekintetben előállható kellemetlenségtől egyszermindenkorra megóvassanak, s hogy a vidéken jó hírnevök minden tekintetben fentartható legyen, indítványozom: *mondja ki a nagyt. lelkészi kar, hogy az itt szolgáló segédlelkész urakat elkötelezi arra, hogy hetenként egymást fölválva, legyenek kötelessék az anyakönyvvezető hivatal viselője mellett naponként legalább két órát segédkezni, s itten minden fölmerülő munkát, tehát az anyakönyveknek két példányban vezetése, a betűsoros anyakönyv, a legkülönbözőbb kiadványok körüli munkálat az anyakönyvvezető tisztviselővel megosztva, teljes lelkiismereti hással végezni.*

Indítványomat röviden a következőkben indokolom.

Föltétlenül megkívánja azt a debreczeni t. s. lelkész urak s az általok majdan betöltendő lelkészi hivataloknak komolyan felfogott érdeke. Megkívánja azon körülmény, hogy az ilyen rengeteg nagy egyházközségben, a minő a debreczeni, egy ember, — mint ezt mi, kik a lelkészi hivatalban gyakran megfordulunk, jól tudjuk, — merőben képtelen elvégezni a napi forgalom teendői mellett az anyakönyveknek két példányban vezetését s a betűsoros anyakönyv összeállítását és leírását is. Azt pedig, hogy a megválasztott, vagy bármikor megválasztandó anyakönyvvezető, évi 1000 frtból minden egyéb szükségű fedezése mellett még írnokot is tartson maga mellett, kívánni nem lehet s alig is volna szabad.

Azon körülmény, hogy a tiszt. segédlelkész urak közül egyik a püspöki irodában van délelőtt alkalmazva, a második és harmadik pedig egyes intézetekben tanítással foglalkozik: egyáltalában nem szolgáltat okot tiszteletteljes indítványom visszavetésére. Ha a nagytiszt. lelkész urak elfogadják indítványomat, magok a tiszt. segédlelkész urak tiszt. Ladányi Gyula úrral egyetértőleg megállapíthatnak magokra nézve egy oly kötelező szolgálati szabályzatot, a mely mellett az anyakönyvvezető hivatal érdekei sérelmet nem szenvednek, ügyei rendben folynak, tehát a hátrálékos munkák föl nem szaporodnak.

Azon állásnál fogva, melyet az isteni gondviselés a jövőendő kor lelkészei képzésére nézve nekem juttatni kegyelmes volt: fölhatalmazva érzem magamat, hogy a debreczeni segéd-

lelkész urak, — mint egytől egyig volt tanítványaim, — jól felfogott érdekében ez indítványomat megtegyem. Tettem ezt minden külső ráhatás nélkül, tehát saját iniciatívámra, s tettem azon reményben, hogy azt az általam igen tisztelt debreczeni nagytiszt. lelkészi kar szíves figyelmére méltatandja.

Csiky Lajos.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlése.

(Vége.)

Ugy hiszem, hogy a t. közgyűlés készséggel örökítendi meg jegyzőkönyvében a mostoha viszonyok miatt feloszlott, de egykor nagy tevékenységet kifejtett Magyarországi Prot. Egy. emlékét, aminthogy már maga is megörökítette nálunk a magáét azzal a kétszeres pártfogói alapítvánnyal, s szívesen fogadja el az ig. vál. ama javaslatát, hogy a pártfogói tagsággal járó társasági jogokat örök időkre a Ludapesti ev. ref. theol. akad. mindenkori igazgatója gyakorolhassa; és örömmel fejezi ki hálás köszönetét dr. Ballagi Mór úrnak, egyházi és tudományos életünk e kimagasló alakjának, a ki bár sokszoros gyengélkedése miatt már lassanként visszavonul a lázas aktivitás teréről, de a ki még mindig fiatal lelke egész érdeklődésével csügg minden mi dolgainkon.

Ha már emlék megörökítéséről van szó, itt kell említést tennem igazgató választmányunk egyik vidéki tagjának, Szabó Károly kolozsvári egyetemi tanárnak s kiváló történésznek, és dr. Szeberényi Gusztáv bányakerületi ev. püspöknek, Társaságunk alapító tagjának, az okos és szelid kormányzásban nagy férfiúnak elhunytáról, s az ő emléküknek is néhány sort kérem jegyzőkönyvünkben.

Szabó Károly választmányi tag helye a jelen közgyűlésen lesz betöltendő. Az ő utódján kívül még választani kellett volna más 10 választmányi tagot, ha a belügyminiszteriumtól már leérkezett volna az alapszabályok 17. §-a módosításának jóváhagyása. Hogy ezt még nem kaptuk meg, a t. közgyűlés előtt ennek a mulasztásnak egész terhét magamra veszem, a mennyiben a bürokratikus formákban való járatlanságom folytán az egyszer felterjesztett s módosított alapszabályokat formahiba miatt visszaküldötték, s miután előbb rövid úton csak a püspöki hivatal által terjesztettem fel, odaútasítottam, hogy a fővárosi tanács útján küldjem újból fel. A hosszú útnak hogy most mely állomásán van, nem tudom. Így tehát csak a jövő évben lehetünk abban a helyzetben, hogy vidéki választmányi tagjaink számát újabb 10-zel megnöveljük. Én tisztelettel kérem ugyan a t. közgyűléstől e hanyagságomért a kegyes felmentvényt, de ha szinte el méltóztatnának is ítélni, még akkor is bátran ki merném fejezni, hogy én Társaságunk fellendülését nem alapszabályok módosításától várom, hanem a minden intézményekbe egyedül életet öntő lélektől, mely megelevenít. Tizenkét egyszerű emberből állott az az első csapat, mely egy világot meghódítani indult s azóta ezer millióból álló hadsereg nem tudott akkora diadalt kivívni, mint a minő győzelmet aratott az a néhány, útításka nélkül való ember, de a kik felett égi tűz lángnyelvei égtek, és a kik előtt megnyilatkozott egek mennyei látomásai tárultak fel.

A kik vagyunk s a hányan vagyunk, győzedelmeskedni, hódítani fogunk, ha a léleknek ereje leszen mi bennünk; de

szétfoszlunk s az eddig megnyert tért is elveszítjük, ha hiányzik belőlünk egy magasabb szellemnek sugalma!

Nem, azt nem szabad megengednünk, hogy valaha elnémuljon bennünk ez az égi szózat, mely magasabbra törekedni ösztönöz; nem szabad megengednünk, hogy valaha bezáruljon felettünk a menny, honnét az Urnak lelke ma is szent ihletésre alászáll, sőt inkább új elszánással, új áldozatokra készen, új hódításokra felfegyverezetten, erős és megfeszített munkára ajzott izmokkal (s lankadást nem ismerő szakadatlan tevékenységgel induljunk további pályafutásunkra, s egy szívvé, egy lélekke összeforvva, már a küzdés elején győzelmi dalt zenghetünk, mert miénk lesz a diadal s a mi hódításunkat és koránkat senki el nem veheti mi tőlünk!

Legyen elég a titkári jelentésből ennyit közlenünk.

Az elnöki és titkári jelentés kapcsán azok mellett, a mi ket már 15-ik számunkban följegyeztünk, határozatba ment még az is, hogy a mennyiben a tiszáninneri egyházkerület nagyérdemű püspöke, főtiszt. és méltóságos Kun Bertalan úr ebbe beleegyezik, a Károli-alapra befolyt s a szobor költségeiből megmaradt adományok, a melyek összege körülbelül 2000 frtra megy, a Társaság által megindítandó népies vallásos-erkölesi iratok terjesztésének alapjául fordíttassanak. A püspök úr ehhez szíves beleegyezését adván, Társaságunk e fontos munkájához újabb alapot nyert

Azon vallásos-erkölesi felolvasások, melyek ez év elején Budapesten tartattak, s melyekről gyakran volt alkalmunk megemlékezni, ki fognak adatni a Szemlében, mely ennél fogva egy vagy két ívvel minden füzetében megnövekedni, s a mellett, mint önálló tractatusok, egyenként külön kiadásokban is meg fognak jelenni. Ezzel indult meg tulajdonképen a Társaság vallás-erkölesi kiadványainak sorozata.

A mi végül a közgyűlésen jelen volt tagokat illeti, a Prot. Egyh. és Isk. Lap följegyzése szerint Szász Károly elnökön és Kenessey Béla titkáron kívül a következő világi és egyházi férfiak voltak jelen: Vályi János, gróf Tisza, Fabiny, Zsilinszky, Hunfalvi Pál, Beöthy Zsigmond, Ghiczey S., Hegedűs Sándor, György Endre, dr. Csiky Kálmán, Szilágyi Sándor, Bernáth Elemér, Bóné Géza, Szilassy Aladár, Perlaky Elek, Vámosy Mihály, Lükő Géza, Mocsáry Lajos, Fráter Sándor, Miklóssy Márton, Hegedűs Károly, Kiss Áron, Kálosi József, dr. Kiss Áron, dr. Bartha Béla, dr. Serédi Lajos s több más buzgó világi tagja egyházunknak; a lelkészek közül pedig Kun Bertalan, Pap Gábor, Szász Domokos, id. Kiss Áron, Szabó János, Szilágyi Áron, Szász Gerő, Fejes István, Bachát Dániel, Vályi Lajos, Gyurácz Ferencz, Pap Károly, Szeremley József, Nagy László, Soltész László, Tóth Sámuel, Mitrovics Gyula, dr. Kovács Ödön, Farkas József, Petri Elek, Csiky Fajos, Révész Kálmán, dr. Szabó Aladár, Stromp László, Zoványi Jenő, Takács József, Antal Géza, dr. Kecskeméthy István stb.

Közli:

Cs. L.

Egy kétségbevont pénzügyi adat.

A „Felső-tiszai egyházkerület“ szervezésére vonatkozólag keletkezett hírlapi vita folyamában Felsőtiszaparti a budapesti „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ f. évi 13-ik számában itt nem ismételhető előzmények után azt mondja, hogy: „épen most látom a főiskola vagyoni kimutatásából, hogy 71,591 frtja egy kraj-

czár hasznát nem jövedelmez.“ Ehhez aztán a maga céljaihoz képest és a maga észjárása szerint bizonyos megjegyzést fűz, de azt egy szóval sem mondja, hogy azt az adatot honnan vette, mindazonáltal nt. Joó István úr a budapesti „Prot. Egyh. és Isk. Lap“ f. évi 15-ik számában közrebocsátott „Rövid válasz Felsőtiszaparti úrnak“ című cikkében nemcsak kijelenti, hogy: „e 71,591 frtra nézve a Debr. Prot. Lap ez évi 10-ik számában Gregarius álnév alatt közlött cikk vezette fölre Felsőtiszapartit“, hanem egyszersmind azt is hozzáteszi, miszerint: „sajnáltni lehet, hogy épen a Debr. Prot. Lapban jelent meg oly pénzügyi adat, melynélfogva egyházkerületünk eljárása kíméletlen gúnynak lett kitéve.“

Tegyük fel, hogy Felsőtiszaparti Gregariustól vette a kifogásolt pénzügyi adatot, bár ő ezt nem mondja, — tegyük föl, hogy ezen adatnál fogva, és nem az új egyházkerület alakítását ellenző hírlapi cikkek érveinek ellensúlyozása céljából lett kitéve egyházkerületünk eljárása kíméletlen gúnynak: vizsgáljuk meg komolyan a nt. Joó István úr állításait és állapítsuk meg azok súlyát és értékét.

1. A szóban forgó adat ez: „Az 1890/1-ik évi költségvetéstől látjuk, hogy a „Kézpénz“ és „Hátrálék“ címén szereplő összegek semmit sem jövedelmeznek. Így tehát az 1887. június 30-ról kimutatott vagyonból semmit sem jövedelmez 71,591 frt 63⁵⁵/₁₀₀ kr.“ Ez adat vezette fölre Joó István úr szerint Felsőtiszapartit, erre mondja Joó István úr, hogy: „ez a nagy szám sem a megvizsgált számadások vagyoni mérlegében, sem az egyházkerületileg jóvábagyott főiskolai költségvetésben nem fordul elő sehohsem. Már pedig az intézet pénzügyi állagának megismerésére egyedül ezek a hiteles források; ezekkel szemben dilettánsok combinációi és tévedései tekintetbe sem jöhetnek.“

Bátor vagyok fölhívni úgy nt. Joó István úrnak, mint e lapok olvasóinak figyelmét az 1890. évi 169. számú egyházkerületi végzés 1. sz. a. pontjára, melyben az egyházkerület „a vagyoni kimutatást, az 1886/7. évi számadás végeredményeként kinyomatni rendeli,“ valamint ugyanezen végzés mellékletére, mely a jegyzőkönyv 184. és 185-ik lapjain „Kimutatása a debreczeni kollégium összesített pénztárai vagyoni állásának, 1887. év június 30-ról“ cím alatt szemléltethető. Ezen kimutatásból láthatólag 1887. június 30-án volt a kollégium vagyonában kézpénz 22,271 frt 53⁵⁵/₁₀₀ kr, hátrálék pedig 49,320 frt 10 kr és így ezen két címen együtt 71,591 frt 63⁵⁵/₁₀₀ kr. E nagy szám tehát létezik a megvizsgált és felülvizsgált számadás végeredményeként az egyházkerület által közrebocsátott kimutatásban, mert hiszen ha az egy cím alatt kiténtetett részletes összegek léteznek, úgy azoknak végösszege is létezik, s ennek tévedés nélküli megállapítására nincs szükség semmiféle combinációra, hanem igenis az összeadás egyszerű alkalmazására, mely eljárással szemben még a legkiválóbb szakemberek tévedései sem jöhetnek tekintetbe.

2. Azt mondja nt. Joó István úr ama 71,591 frtra, hogy: „oly nagy összegnek kamatozás nélkül való hevertetése merő képtelenség is volna; kezelési rendszert gondolni sem lehet oly nyomorultat, mely ily nagy összeget gyümölcsötetés nélkül hevertessen, a pénztárnok pedig a legnagyobb megrovásnak tenné ki magát, ha önféjűleg tartana ily nagy összeget a pénztárban.“ Ez az érvelés igen nyomatékos volna azzal szemben, a ki olyan képtelenséget állítana, hogy ama nagy összeg a főiskola pénztárában hever. Ily állításra azonban még a dilettáns Gregarius sem vetemedett, hiszen nyilvánvalóan

előrebocsátja, hogy a semmit sem jövedelmező összegek „Készpénz” és „Hátrálék” czímén szerepelnek, „Hátrálék” czímmel pedig az oly összegeket szokták jelölni, a melyek bárhol heverhetnek ugyan e széles világon, de az illetékes pénztárban semmiesetre sem hevernek. Minthogy már a szóbanforgó nagy összegből, — a fentebbiek szerint — 49,320 frt 10 kr épen ilyen természetű hátrálék: világos, hogy a senki által meg nem támadott rendszer és pénztárnok védelme, — melyet nt. Joó István úr oly nagy tüzzel eszközöl, — egyáltalában nem indokolható.

Gregarius.

(Vége köv)

Nekrológ.

Kun Pál 1842—1891.

Még le sem tehattük a tollat kezünkől, a mely a sárospataki főiskola nagy veszteségét hirdeté a t. olvasóknak; még el sem esendesült a fájdalom és részvét könyveinek hullása, melyet b. e. Emödy Dániel sárospataki jogtanár elhunytával közel és távolban felidézett; még alig értek rá a szerető kartársak felölteni a kegyelet gyászjelvényeit; még nyitvák a sebek s tanácstalanul állanak a hátramaradtak a friss sírhantok felett: és íme! mint képzeletnek is vakmerő villámesapás, vágja ki a szeszélyes halál az élők sorából a legelevenebbet, mintha azt akarná mondani a megszorodott kartársaknak: ne esetek annyira kétségbe, mert még több is várhat reátok! . . .

Alig hogy a megboldogult Emödy temetése nagy részvét mellett végbement Sárospatakon f. ápril hó 15-én, 18-ikán már egy második tagja hanyatlik koporsóba a főiskola tiszt tanári karának, Kun Pál akadémiai bölcészettanár, váratlanul történt elhunytával. A mondott napon d. e. 11 óráig még élénk részt vett a főiskolai szék tanácskozásában, s onnan, még útközben valami iratért lakásán is megfordulván, a városházán tartott képviselő-testületi gyűlésbe sietett. Alig egy negyedórai ottléte után érte utól hirtelen a szívszélhűdés okozta halál, mely a rögtön nyújtott orvosi segély daczára sem volt többé elhárítható. Mint futó tűz terjedt el a kis városban a rettenetes hír, s nyomában a legőszintébb és általánosabb részvét és fájdalom.

A ki ismerte Kun Pált, nem fog csudálkozni azon, hogy halála a legszelebb körben okozott fájdalmas érzéseket s ébresztett közrészvétet; a ki pedig jól ismerte őt, az azt is tudja, hogy ő azokat igazán meg is érdemelte. Kun Pál kiváló szellemi tehetségekkel volt bőven megáldva; úgyszólván duzzadozott a mértékfeletti erőktől, s ifjabb korában mintegy annak kitörései gyanánt tekinthetjük azt az élénk, nyilvános kereső tevékenységet, azt a bámulatos mozgékonyt, a mely a politikai pártélet küzdelmeiben igyekezett érvényesülési alkalmat találni magának. De e téren sem sülyedt soha alá az eszközökben nem válogató s rendszerint érdekhajhászó pártvezetők, vagy épen kortesek kétes értékű szerepköréig. A mi mindig és minden téren jellemezte, ő a politikai téren is mindenkor eszmékért és önzetlenül harczolt. Ezért s másrészt kiváló szónoki képességei miatt közkedveltségnek örvendett, s a pártnak, melyhez tartozott, igen sokszor megbecsülhetetlen szolgálatokat tett. Jutalmat nem várt, de nem is kapott. S

midőn évek multán szerzett tapasztalatai megismertették vele ama tisztességtelen üzelmeket, a melyeknek czégére a hazafiság, de rugója gyakran úgy itt, mint amott a legtelhetlenebb magánérdek és haszonlesés: megundorodva a pártküzdelmek által föl-fölvetődött piszkos hullámoktól, kedvetlenkedve húzódott vissza e szereplési térről s ott kezdé keresni képességeinek értékesítését, a hová hivatása útalta, s a hol legbecsesebb szolgálatokat is volt képes teljesíteni: a tudomány és tanítás terén. Már körülbelül egy évtized, de főleg második házassága óta gazdag szellemének addig forrongásban lévő erői mindinkább egy harmonikus egységbe olvadnak össze; az életezelök bizonyos egyensúlya s határozottan megjelölt életirány, öntudatos nyugodt tevékenység új alakban tárják fel előttünk az ő életét, a melynek fontartó eleme vala addig a zajos küzdelem, s a mely addig csak az izgató mozgalmasságban bontakozhatott ki sokoldalúságának teljes pompájával. Itt kezdődik a boldogultnak a tanári pályán való emelkedése. Fényes tehetségei, igen széles körű nyelvismeret s tudományos irodalmi tájékozottság sokra képesíték őt. Ennek belátása indította a főiskolai előjáróságot arra, hogy Kun Pált közel két évvel ezelőtt a gymnasium németnyelvi tanszékéről az akadémia bölcészeti tanszékére helyezze át, illetőleg léptesse elő, a hol e rövid idő alatt is sikeres és sokat ígérő tevékenységet tudott kifejteni. Az életerők teljességében, épen a mikor a hozzáfűzött várakozásoknak betöltésén fáradozott, a midőn még a test nem ismer gyengeséget, a szellem éber, a lélek annyi nehéz problema után nyugodt, vidám és elégedett, mert tisztán látja a szép, a kecses jövendőt, a mely megvált azon terhek és szenvedésektől is, melyeket az élet első felében az erőinek érzetében eszélytelen s járatlanságában jóhiszemű ifjúság vállainkra raktott; épen akkor, mintegy az egyéni élet renaissance-korszakában, a midőn minden jobbrafordulni látszik: akkor következik a szívnek nem is sejtett végső dobbanása, s ezzel derekán ketté szakítva ott marad egy bevezetlen élet, és a szebb jövendő képe letűnik örökre a láthatárról, a nélkül, hogy csak egyetlen reménysugárt bocsátana felénk! . . . Egy pillanat, és vége mindennek! . . .

De nemesak a tanszéken hagyott hátra a boldogult megoldatlan feladatokat, hanem betölthetetlen leendő sokáig az az ür is, a melyet ő a közélet és társaság körében fog maga után hagyni. Örök vidám kedélye, gazdag humora, szellemes ötletei nemesak a zöld, hanem a fehér asztal mellett is a legkedveltebb és keresettebb egyénné tették őt. Derült kedélye nehéz helyzetekben sem hagyta el, s komoly ügyeket is sikerült egy-egy jó ötlettel elintéznie. A mily könnyűvérűnek látszott, a mily játszi cynismus színében tűnhetett fel a tájékozatlan előtt az ő egész életfelfogása: épen oly mélyenérző ember, eszmék és eszményekért lelkesülő ember, minden igaz és jó ügynek természetszerű támogatója vala. Nagyon sokan, talán mindenki szerette, a ki ismerte őt; de viszont ő is szerette az embereket, hiszen a társaságot nem nélkülözhetette az ő közlékeny és gazdagon termő szelleme. Jó barátai iránt mindig igaz és hűséges vala. Ha heveskedésben tört is ki néha, az ily kitöréseket nem a gyűlölet, hanem a belátás hiánya miatt való boszankodás s a meggyőződés ereje idézték elő; inkább haragudott, mintsem gyűlölni tudott volna, s inkább lármázott, mint haragudott.

A sárospataki főiskola és tanári kar, a tanáron és tudóson kívül egy igen kedves és érdekes alakot veszítettek el Kun Pálban, a kit sokoldalúsága, elevensége s önzetlen álde-

zatkészsége nagyon sok és különböző irányban használhatóvá tettek. Ezenfelül sokakkal együtt én is egykori tanáromat, majd különösen felejthetlen jó barátomat gyászolom.

Adjon a mindenható neki esendes nyugodalmat korán megkezdett síri álma közben, váratlanul megszorított özvegye és árváinak pedig megnyugvást a hitben és a változhatatlanban.

Kun Pál 1842-ben Budapesten született. Atyja Kun Pál jénvői és közbeesülésben élő ügyvéd volt. Iskoláit a fővárosban végezte. A nyelvészet iránt tanúsított kiváló hajlamai s Budenz és Vámbéry hatása adtak irányt tanulmányainak. Ily nyelvészeti tanulmányainak eredménye azon kisebb munka, a mely a hatvanas évek végén jelent meg. Ugyanazon időben az Erdélyi János halála után a sárospataki főiskolába hívták meg tanárnak, a németnyelv tanszékére, a mely mellett később egyideig filozófiai propeaedeutikát is tanított. 1889-ben az akadémia bölesészeti tanszékére mozdították elő, a hol haláláig működött. Írt néhány évvel ezelőtt egy német olvasókönyvet; de már korán számos tudományos és tanügyi dolgot jelent meg a Sárospataki Füzetek, Sárospataki Lapok, Phil. Szemle stb. hasábjain; nagyon sokat írt, úgy a fővárosi, mint vidéki politikai lapokba is vezérezikket s egyéb közleményeket. Az Egyetértésnek haláláig dolgozó társa volt. Az Emődý temetéséről szóló tudósítást is ő írta meg az Egyetértésnek, s ugyanazon szám gyászrovatában foglaltatik már az ő elhunytáról szóló közlemény is. Temetése mély részvét mellett folyt le. Koporsója felett Mitrovics Gyula főiskolai lelkész s dr. Ballagi Géza jegtanár tolmácsolták az iskola és a tanári kar vesztesége felett érzett méltó fájdalmakat. A tiszántúli egyházkerület nagyérdemű püspöke, főtisz. Révész Bálint úr mély részvételnek adott kifejezést a sárospataki főiskolát ért kettős csapás alkalmából; a debreczeni főiskola tanári kara pedig f. hó 21-én tartott gyűlésében a testvér-főiskola tanárához részvétnyilatkozat intézését határozta el. Isten óvja az erősen meglátogatott iskolát újabb csapásoktól!

Dr. Bacsoni Lajos.

Irodalom.

Warga Lajos A ker. egyház történelme. III. k. 1. füzet.

(Vége.)

A közlemények megfelelnek a valóságnak; csak néhol érezni a tömör és siető előadás hiányait, miket az előadó tanár kétségkívül elosztat hallgatói előtt. Mindenesetre csalódás, ha hiszszük, hogy a római kúriában „némi engedményre hajlandó“ pártot kereshetünk; a Politici és Zelanti között csak a kivitel s az eszközök megválasztása tekintetében létezett nézeteltérés, elvi különbözet közöttök sosem volt; ezek intransigensek, amazok, de csak azért, mert a győzelmet úgy is biztosnak tartják, opportunisták. IX. Pius már az 1846. nov. 9-iki encyclicában követeli magának a csalhatatlanságot s a Mária-imádás későbbi bajnoka is már az 1849. febr. 2-iki encyclicában szólal meg. Nagy csalódás, ha szerző mondja: „Szerencsére Rómának színpadi villámaival csak a butaságot lehet rémítgetni“ (25 l.). Igaz az, mit Thiers egyszer mondott: „csak az egyházi állam tartja féken a pápát; egy szerzetes kötelességek nélkül az állam iránt, mindenható lenne“. És igaza volt Onckennek, midőn a pápa világi uralmának megszűnte fölött örvende-

zőknek már ezelőtt húsz évvel mondá: „és megérjük, hogy épen most, midőn az olasz királyság már semmi földi kincstől nem foszthatja meg, sokkal veszedelmesebb lesz a modern világra, mint valaha volt“. Csalódás az is, hogy a zsinati ellenzék hitelvért küzdött; hatalmi kérdés körül forgott minden. — Az ellenzéki püspökök nem akartak könnyen lemondani özszes jogaikról a pápa javára. A pápa követelésének elvi jogsultságát a kisebbség sem tagadta, csupán szerény részt követeltek magoknak a souverainitásból, de ezt sem adhatta meg a pápa, ha rendszeréről le nem mond. Szépen adja elő szerző, hogy századunk édes gyermekének, az ultramontanismusnak, bolcsője épen ott ringott, hol a római hierarchiának oly mély sirt ástak, Franciaországban. De a jézuiták bámulatos eredményeit nem lehet egyedül nekik felróni, vagy érdemül be tudni. Kedvezett nekik a kor, mely Calderont választá eszményül Shakespeare helyébe. A Chateaubriand, de Maistre (nem Le) és Montalambert által keltett mozgalmat ismertette, azt hiszem, igazságtalan Lamennais (nem La Mennais) jellemzésében. A nagy változás, mely e kiváló ember életében bekövetkezett, s miért ellenei ingatagnak, jellemtelennek mondák, akkor állott be, midőn második római útjáról, — hova azért ment, hogy igazolja működését, miután a főpapok besúgására XVI. Gergely egy encyclicában kárhoztatta tanait, — visszatért s tapasztalatait kénytelen volt így összefoglalni: „Láttam a legútálatosb kloakát, mely valaha ember szemét undorítá. A Tarquiniusok óriási csatornája szűk volna ennyi szennynek. Ott nem ismernek más istent, csak a hasonlesést“. Az általa szerkesztett „l'Avenir“-nak kettős jelszava volt: „Isten és Szabadság“ és „a pápa és a nép“. Kár, hogy a jegyzetekben említett művei közül remekműve, melyet írt, miután elfordult a pápától, kimaradt: a „Paroles d'un Croyant“. A híres orleansi püspök neve Dupanloup. Az osztrák miniszterelnök Taaffe. De ezeket s ilyeneket minden olvasó észreveszi s corrigálja. — Nekem azonban van egy észrevételem, melyet el nem hallgathatok, habár nem tartozik szorososan az ismertető feladathoz. A történelem van hívatva a mi theol. intézeteink növendékeit buzdítani, lelkesíteni, hogy, ha kell, feláldozzák magokat az egyházért; ha az exegesis és dogmatica útvesztőibe kerültek, hogy néha komolyan meggondolják, maradjanak-e e pályán, a történelemből kell meríthetniök a meggyőződést, hogy rendíthetetlen sziklán állanak s a váltakozó emberi elméletek nem érintik a Krisztus egyházát. Nem kérdelem, mért nem meri szerző, mint református hittanár mondani, hogy Istennek „ingyen való“ kegyelméből üdvezülünk, hanem (11) e helyett mondja: „kimeríthetlen“; értem, utóbbi kifejezés sokkal kényelmesebb. Nem vonom kétségbe szerző jogát az orthodoxokról oly véleményt nyilvánítani, mint a 6. lapon teszi. De mély fájdalommal szívemben kérdezem: a „bevezetés“ zárszavai nem azt jelentik-e: vissza ifjú, míg nem késő? Azt mondja szerző: „Küld-e Isten újra egy szabadítót, ki a keresztyénséget ezen reménytelen, zürzavaros állapotból kiszabadítsa s a szeretet örök evangéliumát végre-valahára az ember szívébe bevésse?“ S hogy szerzőt valahogy felre ne értsük, — vagy tán azok kedvéért, kik még nincsenek beavatva a modern dogma nélküli theologia titkaiba, — a jegyzetben megtudjuk, hogy „a brahmanismus, hogy híveit a reménytelenség napjaiban a kétségbeeséstől megóvja, az istenség egyik személyével, Visnuval ezt mondja: Valahányszor a jog hanyatlik, a jogtalanság pedig elhatalmasodik, ismételten újra teremtem magamat; a világ minden korszakában újraszülem a jóknak megszabadítása és

a gonoszoknak elpusztítása végett. (Bhagavad-Gita, 4. 7. 8.). Különben a régi közmondás szerint is: mundus se expedit, azaz, ha útvesztőbe jutott, majd csak kitalál abból". Tehát ez képezné vígasztalásunkat? Én ugyan azt hiszem, hogy a tudós szerző ez idézettel csak bámulatos olvasottságának akarta jelét adni, de azért sajnálom, mert kivált az ifjú olvasót zavarba ejti. Akaratlanul is eszünkbe jut itten, hogy Balogh Ferencz tanár kézikönyve, mely távolról sem mérkőzhetik Wargáéval a tudományos apparátus tekintetében, mégis mennyivel üdvösebb hatású, áldásosabb befolyású az irányt kereső lélekre, a történelemben, mint a bölcsesség tárházában kutató szellemre, az egyházához kegyelettel ragaszkodó szívre, a jövőt biztosítható ígéretekben gyönyörködő kedélyre. Sokat lehet Warga történelméből tanulni, csak azt nem, a mire legnagyobb szükségünk van: lelkesülni. Ismereteinket gyarapítja Warga történelme, de azt nem teszi, nem teheti, a mi minden egyházi tudomány főfeladata: nem épít.

Uj-Sóvé.

Venetianer Sándor.

Különfélék.

A folyó év első negyede már lejárt, s mi egész kedvetlenül konstatálhatjuk, hogy Lapunk megrendelőinek még felerésze sem küldött semmit be a Lap díjából. Arról pedig még nagyobb kedvetlenséggel emlékezünk meg e helyen, hogy a mult évről folyvást nagy mennyiségű követelésünk van hátrálékban. Sürgetve kérjük a hátrálékosokat, szíveskedjenek a díjakat mielőbb beküldeni a kiadóhivatalhoz. Szerkesztőség.

Zsinatra előkészület az ev. ref. egyházban. A zsinati tárgyak előkészítésével megbízott konventi nagybizottság Tisza Kálmán főgondnok elnöklete alatt, folyó évi május 4-én kezdi meg tanácskozásait Budapesten. Az egyházalkotmányra, iskolai szervezetre s egyházi törvénykezés szervezetére vonatkozó javaslatok, melyek az albizottságok által készítették: ekkor vétetnek föl tárgyalásra.

Debreczeni főiskola. „A debreczeni főiskolai gyorsíró-egyesület“ ifj. Balogh Ferencz elnök szerkesztésében „Debreczeni Gyorsíró“ cz. a. a Gabelsberger-Markovits-féle gyorsírás szerint egy közlőnyt indított meg, melynek 8 lapra terjedő első száma kezeink között van. A csinos kiállítású kis lap cikkei következők: Előfizetési felhívás a szerkesztőségtől; rövid visszapillantás „a debreczeni gyorsíró-egyesület“ multjára, Pokoly Lajostól; a két utolsó köny, beszély Freystadt Sándortól; közgyűlési tudósítás és kollégiumi hírek. Gratulálunk ifjúságunknak, hogy e téren is kimutatni igyekszik munkaszerejét, életképességét.

Amerikai látogató Debreczenben. Az észak-amerikai Egyesült Államok egyik legrégebbi egyetemének, a Yale kollégiomnak volt növendéke, Reynolds B. Jakab úr, mint a Keresztyén Ifjak Egyletének tiszteletbeli titkára, egyiptomi útjából visszatérván, miután már előbb meglátogatta volt a svéd, norvég, dán, hollandi és németországi egyetemeket, hazánkba érkezett, és Budapestről Debreczenbe érkezik f. hó 28-án, hogy ősi ref. főiskolánk felsőbb tanuló ifjúságát az ame-

rikai tanulók részéről üdvözölhesse, a keresztyén élet és tevékenység felől értesítést, kölesönös tájékozást nyújtson és szerezzen. Innen folytatandja útját Kolozsvárra, Bécsbe, Prágába, Krakkóba stb. Valószínűleg jövő szerdán (29-én) délutánra kéretik fel kollégiomunk ifjúsága, hogy a tanulók barátja e látogatását, valamelyik tanteremben, szíves megjelenésével viszonzozza, és így rokonszenvét a tengerentúli nagy köztársaság egyetemi ifjúsága iránt azzal is kimutassa.

A kötelező jogtudorság kérdése. A bírói és ügyészi szervezet módosításáról szóló törvényjavaslat általános tárgyalása alkalmával az általános vitát bezárólag Szilágyi Dezső igazságügyi miniszter terjedelmes beszéde végén igen megnyugtató nyilatkozatot tett a jogi doctoratus kérdésében. Ezen nyilatkozat értelmében a törvényjavaslat egyik szakaszához, mint a mely a gyakorlati bírói vizsga előfeltételét szabja meg, maga a miniszter fog módosítványt nyújtani be, hogy a jogtudorság ne legyen előfeltétele a gyakorlati bírói vizsgának, sőt egy későbbi törvényjavaslatban azt is indítványba fogja hozni, hogy ne legyen feltétele az ügyvédi vizsgának sem. Ezzel szemben az államvizsgák jelen szervezetét a kultuszminiszterrel egyetértve akként fogja átalakítani, hogy az által a jogi ismereteknek azon mértéke, melyet a rigorosalis rendszer jó kezelése biztosított, ezen szigorított államvizsgák alapján is biztosítva legyen. E körülményről annál nagyobb örömmel vehetünk tudomást, mert a hazai jogakadémiák egy része általában, de különösen főiskolánk jogakadémiája ez érdemben jó idő óta kitartó küzdelmet folytatott.

Lelkészválasztás. A bihari egyházmegyében levő nyüvedi egyházközség folyó hó 12-én Bélteki Géza n.-váradí segédlelkészt választotta meg rendes lelkészévé. Szíves örömmel üdvözöljük az ifjú lelkész urat, szeretett szolgatársunkat önálló lelkészi állomásán, s kívánjuk, hogy a kegyelemnek Istene vezérelje őt minden munkájában, s tegye áldásossá a hívek lelki-épülésére szolgáló minden fáradozását.

Egyházmegyei közgyűlések. A bihari egyházmegye f. áprilishó 15-én, a szatmári pedig 16-án és 17-én tarták meg tavaszi közgyűléseiket. E gyűlésekről beküldött tudósításokat lehetőleg már közelebb kiadjuk. A n.-károlyi egyházmegye pedig májushó 5-én fogja közgyűlését megtartani.

Haláleset. Idősb Barakonyi Kristóf csokonyai ev. reform. lelkész hosszas szenvedés után életének 78-ik, lelkipásztorkodásának 51-ik, boldog házasságának 45-ik évében folyó hó 15-én reggeli 5 órakor elhunyt s f. hó 17-én d. e. 10 órakor eltemettetett. Halálát siratja neje, több gyermeke és rokonai között az egyházi irodalmunkban ismert nevű Barakonyi Kristóf ev. ref. lelkész. Béke az Ur kifáradt szolgájának poraira!

A hatodik egyházkerület. Felsőtiszaparti úr eszméje, úgy látszik legalább, a legközelebb érdekelt egyházmegyék körében sem talál kedvező fogadtatásra. A beregi egyházmegye nevezetesen a mult hó 17. és következő napjain tartott közgyűlését megelőző előértekezletén magáévá tette a szatmári ev. ref. egyházmegyei lelkészek Majtison tartott értekezleti gyűlésének, általunk már ösmert azon véleményét, hogy a felső-tiszai egyházkerület megalakítását a jelen viszonyok között még okadatoltnak és czélszerűnek nem tartja. Ámde ha az egyházalkotmányba a szavazatjog csakugyan a lélekszám szerinti alapra lenne fektetve, akkor a különben nagy meggondolást s tüzetes számvetést igénylő különválás eszméjével ők is komolyan foglalkoznának. „Adja a mindenható Isten, hogy

ennek kényszerűsége be ne következzenek! — írja a Pr. E. és Isk. Lap egyik közelebbi számában a beregi egyházmegye egyik ismert nevű lelkésze.

Számadás a „Károli Gáspár alapra“ befolyt pénzekről. Folyó évi január 17-én megjelent lapunkban közölt kimutatónk szerint gyűlt újabban lapunknál a Károli Gáspár sír- emlékére 21 frt 34 kr; a szellemi emlékre 33 frt 30 kr, s ide véve az időközileg felszámított 33 krajczár kamatot, együtt 54 frt 97 kr. Mivel a jelzett idő óta nem érkeztek e célra hozzánk adományok, s így a gyűjtés, legalább az eddigi cím alatt, befejezhetőnek tekinthető: ez összeget nem régen főtiszteletű és méltóságos Kun Bertalan püspök úrhoz beküldtük. Mult évi aug. 6-án beküldöttünk ugyanő hozzá 650 frt 40 krt, melyből 321 frt 31 kr a síremlékre, 329 frt 09 kr pedig a szellemi emlékre gyűlt be nálunk. Ezek szerint lapunknál begyűlt a két célra összesen 705 frt 37 kr, melyből 342 frt 65 kr a síremlékre, 362 frt 72 kr pedig a szellemi emlékre adományoztatott. Csiky Lajos.

Adományok a Protestáns Irodalmi Társaság népies vallásos-erkölcsi iratokat terjesztő vállalata javára. Protestáns Irodalmi Társaságunk közelebbi gyűlésén kimondotta, hogy midőn munkába veszi a népies vallásos-erkölcsi iratok terjesztésének ügyét is, az arra hivatottak beleegyezésével az így előálló új költségek fedezeti egyik alapjául átveszi a Károli-alapra begyűlt, a szobor-költségből fenmaradt mintegy 2000 frtot is. Fentebbi újdonságunk szerint mi is berekesztettük a Károli-alapra való gyűjtéseket, s ezentúl a czímben jelzett célra fogunk gyűjtéseket eszközölni. Kérjük a nt. lelkész urakat, egyházkerületünk egyházainak nagyérdemű presbyteriumait s általában minden, a prot. nép vallás-erkölcsi szellemben haladását óhajtó hitsorsosunkat, hogy azon püspöki körlevél alapján, melyet e számunk elején vagyunk szerenésések közleni, s melyben a legmagasabb egyházi fő részéről s így a legilletékebb helyről indítatik actió e végtelenül fontos ügy elővitelére: legyenek szívesek a nevezett célra szánt adományaikat hozzánk eljuttatni. Mi a befolyó összegeket nyugtáznunk fogjuk, s annál nagyobb leend a mi örömünk, minél többet tehet szerény lapunk népünk vallásos-erkölcsi érdekeinek ez úton való előmozdítására. Jelenleg első adományképen jelezzük, hogy t. Ferenczy Imre aranyos-medgyesi segédlelkész úr e gyülekezet leányegyháza, Görbed részéről 2 frtot tett le nálunk e célra, mely összeget takarékpénztárba helyeztük. Szerkesztőség.

Megjelent. Adár hónap tizenötödike. Egyházi beszéd, írta s 1891. márczius 15-én a debreczeni nagytemplomban elmondotta Kiss Ferenc debreczeni ev. reform. segédlelkész. Ára 10 kr. Jól tette a tiszt. segédlelkész úr, hogy e beszédét, melynek szövege Eszter IX. 20—21: „Megírá Mardokeus . . . parancsolván nekik, hogy az Adár hónap 15-ikét esztendőnként magtartsanak“, — jól tette, mondjuk, hogy e beszédét sajtó alá adta. Nevezett segédlelkész urat mi debreczeniek úgy ismerjük, mint a ki szívet-lelket megragadó módon, minden szónoki álpathos nélkül, igazi erővel, szent lelkesedéssel tud prédikálni. E beszé-

dével azt a nem könnyű homiletikai feladatot fejtette meg, miképen lehet a nemzeti nagy eszmék hirdetését bibliai alapra fektetni, s miképen lehet a hazaszeretet nagy kötelességét minden politikai tendenciáktól eltekintve, teljesen keresztyéni hangon prédikálni. A valóban találó textus alapján az Adár hó, vagyis a mi számításunk szerint márcziushó, 15-ikét I. mint a nemzetek életében nyilvánuló isteni gondviselésnek, s II. mint a hazaszeretetnek ünnepét tünteti elő. Nagyon melegen ajánljuk a lelkes ifjú hitszónok e szép beszédét lelkésztársaink s általában az igehirdetés szent ügye iránt érdeklődő nagy közönség pártoló figyelmébe. — Kapható szerzőnél nt. Könyves Tóth Mihály úr lelkézi hivatalában, továbbá a debreczeni központi lelkézi hivatalban.

Tanügyi jelentés Debreczen szab. kir. város 1889—90. isk. évi népoktatási állapotáról. Ugyanez Hajdú vármegye (Debreczen szab. kir. város kivételével) népoktatási állapotáról. Összeállította e két füzetet Kiss József, a nevezett város, illetőleg vármegye nagy érdemekben gazdag, fáradhatatlan tevékenységű tanfelügyelője. Mielőbb részletesen ismertetni fogjuk.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság szerkesztői s titkári irodája a f. é. májushó 1-től fogva IX. ker. Csepel-rakpart 7. szám II. emelet 9. ajtó. Kérjük ennek az érdekeltek általi szíves tudomásul vételét.

Olvasóinknak kívánunk szolgálni, midőn figyelmökbe ajánljuk a Budapesten dr. Murányi A. szerkesztésében hetenként megjelenő „Képes Csáládi Lapok“ czímű szépirodalmi és ismeretterjesztő hetilapot. Tartalma elég gazdag, munkatársai ismert jeles írók, a nők munkakörére nagy tekintettel van, divattudósítást is ad képekkel, ezen kívül minden szám egy ív regénymellékletet hoz. Megkeresésre ingyen s bérmentve mutatványszámokat küld. Kiadó-hivatala Budapest, V. Nagykorona uteza 20. sz.

Szerk. posta. V. Gy. Csermő. Tudósításának folytatása későn jött be, hogy már e számban közölhessem. — G. K. Nagy bányá. Becses cikkét köszönettel vettem. Mielőbb ki fogom adni. — K. Gy. Derecske. Köszönettel vettem cikkét. Alkalmilag sort keríték reá.

Laptulajdonos és felelős szerkesztő: **Csiky Lajos.**

HIRDETÉS.

Árleszállítás.

„Statistikai tanulmányok a magyar protestánsizmusról“. Írta dr. Bartha Béla eperjesi jogtanár. Külön lenyomat a „Protestáns Szemle“ 1890-iki folyamából. Nagy 8-adrét, 165 oldal. Ezen a protestáns sajtó által úttörőnek jelzett művet, nagyobb elterjedésének biztosítása végett az eddigi 1 frt helyett 60 kron, bérmentes küldéssel 70 krért lehet kapni a szerzőnél Eperjesen, vagy Hornyánszky Viktor akadémiai könyvkereskedőnél Budapesten.

2—3.